

SKRIVENA STVARNOST I LIČNA ISTORIJA

Crteži Petra Ćurčića

Izložba posvećena crtežu Petra Ćurčića u Galeriji likovne umetnosti poklon zbirke Rajka Mamuzića predstavlja pokušaj da se sa vremenske distance prikaže i na adekvatniji način vrednuje rad u jednoj od dominantnih tehnika u njegovom opusu. Počevši od ranih listova nastalih 1964. godine, do onih koji su obeležili njegov rad početkom protekle decenije, izložba prikazuje glavne tematske odlike i preokupacije crtačkog opusa ovog autora. U njegovom likovnom izražavanju crtež zauzima važno mesto. Kroz crtanje je ovaj umetnik unapređivao i usavršavao svoj likovni jezik, a sklonost ka tom mediju je zadržao do današnjih dana. Crtežom se bavio dosledno tokom čitavog stvaralaštva, paralelno sa slikarstvom i grafikom. Kao vešt slikar, grafičar i crtač, Ćurčić je tokom duge stvaralačke karijere eksploatisao veliki broj tema i motiva koji se neretko pojavljuju u svim tehnikama, premda to nije uvek slučaj. Ipak, veoma osoben crtački potez je prepoznatljiv u svakoj od ovih tehnika, tako da, na neki način, crteži Petra Ćurčića oduvek prate tokove u njegovom slikarstvu i grafici.

Novosadski slikar Petar Ćurčić započeo je umetnički rad 1956. godine, kada je konkurisao na Akademiji likovnih umetnosti u Beogradu. Iako prijemni ispit nije organizovano i metodično spremao, zbog nedostatka mentorstva i mogućnosti, Ćurčić je mnogo crtao i posećivao ateljee umetnika. Razgovarao je sa slikarima i upijao znanje posmatrajući njihov rad. Kada je odbijen na prijemnom ispitu, a čvrsto rešen da mu umetnost postane životni poziv, nije odustao od rada na svom umetničkom obrazovanju. Godinu dana je pohađao Likovni odsek Više pedagoške škole, u kojoj je imao priliku da uči slikarstvo, večernji akt, crtanje mrtve prirode, akvarel, skulpturu. Među predavačima u toj školi su bili Jovan Soldatović i Bogumil Karlavaris. Naredne godine se upisao na Filozofski fakultet (odsek književnost), koji je završio četiri godine kasnije. Kao zaljubljenik u umetnost, teoriju umetnosti i istoriju, a u stalnoj želji za novim znanjem, nekoliko godina kasnije se upisao na studije istorije umetnosti. Ipak, za njegovo interesovanje i poznavanje umetničkih kretanja tokom istorije, kao i za nalaženje inspiracije u njima, nije bilo presudno školovanje (koje ovog puta napušta pred sam kraj studija), koliko studiozno i revnosno samostalno proučavanje srednjovekovnih, renesansnih i modernih majstora evropske likovne umetnosti, kao i raznorodne humanističke literature.

U procesu kreativnog sazrevanja, kao dragoceni mentor pokazala se slikarka Milica Stevanović, koju je Petar Ćurčić upoznao polovinom šezdesetih u Beogradu. Sa prefinjenim osećajem, ona je u Ćurčićevim radovima prepoznala umešnost komponovanja i sigurnost linije, istaknutu poetičnost teme i odlučnost egzekucije. Upućujući umetniku jasne i pragmatične kritike i podstičući ga da se što bolje likovno izrazi, ohrabrila ga je u

nameri da definiše svoj likovni jezik. Takođe, imala je ključnu ulogu u realizovanju prvog istupa ovog umetnika u javnosti, i to na izložbi VII oktobarskog salona 1966. godine, kada je izložio dva crteža (*Kupač* i *Predeo* iz 1966).¹ Sledeće godine je grupom crteža konkurisao za članstvo u ULUS-u i bio primljen.

U narednom periodu, Ćurčić je redovno izlagao na Oktobarskom salonu, a tokom celokupne umetničke karijere kontinuirano je prisutan i na mnogim drugim značajnim manifestacijama u zemlji i inostranstvu. Njegov rad prati veliki broj samostalnih izložbi, od kojih su mnoge posvećene crtežu. Prvu izložbu crteža u Novom Sadu je priredio 1969. godine, dok je na drugoj izložbi 1971. u Galeriji ULUV-a načinio prvi izlet u tehniku olovke u boji. Crteži rađeni kombinovanom tehnikom (u različitim kombinacijama tuša, olovke, uglja, pastela, krede i dr.), kasnije će postati jedno od glavnih obeležja umetnikovog stvaralaštva na papiru. Izložbe crteža su skoro dosledno pratile kontinuitet crtačkog rada, dok je izložbeni katalog za samog autora često predstavljao prostor za tumačenje sopstvene umetničke ideje. Svoju ličnu, samosvojnu crtačku poetiku je iskazao u tekstu *Trinaest fragmenata o praktikumu crtanja*, izdatom u katalogu izložbe održane u Likovnom salonu Tribine mladih 1982. godine.²

Pošto se ubrzo oprobao u grafici, kojom je veoma uspešno nastavio da se bavi u narednim decenijama, crteži su od tada delom nastajali kao primarno autorovo interesovanje i najpraktičnija tehnika, ali i kao skice za grafiku. Pošto je u Ćurčićevom delu primat imala linija, on je ovaj crtački princip preneo u grafiku, i zbog toga ga je najviše privukla tehnika bakropisa. Iako je u početku radio bakropise kombinovane sa akvatintom (kojom je izrađivao površine predstavljenih motiva), postepeno je sasvim napustio ovu tehniku i potpuno se posvetio bakropisu.

Crteži Petra Ćurčića nastajali su često kao usputne skice tokom predaha, u najrazličitijim situacijama i u raznim okruženjima – kod kuće, u ateljeu, na putovanjima, u krugu porodice, u šetnji, tokom cirkuske predstave, u muzeju. Neke od ovih skica je ubrzo razrađivao u svom ateljeu, dok su druge čuvane u umetnikovoj nameri da im se posveti u nekom kasnijem trenutku. U takvim skicama je, pored samih oblika, autor uspevao da napravi inskripciju sentimenta trenutka, ali u nedostatku vremena, razrada nekih od crteža je bila privremeno odlagana. Prilježan dokumentarista sopstvene autorske istorije, a veran ovom sentimentu, umetnik se dosledno vraćao ranije zabeleženim motivima, ne dopuštajući im da potonu u zaborav. Svežina sa kojom Ćurčić doživljava stare i nove trenutke inspirisala je tretiranje ovog opusa kroz konceptualno-tematske celine u širem smislu, koje se u manjoj meri oslanja na hronologiju njegovog nastanka, a više na prožimanje ovih celina.

U jednu od takvih celina spadaju crteži u kojima umetnik evocira različite trenutke u *istoriji umetnosti*: od omaža Pusenu i njegovom delu, do prikaza italijanskih gradova u kojima je posećivao muzeje; od gotičkih skulptura do paradigme muzeja moderne umetnosti. U nameri da, citiranjem pojedinih umetničkih dela istakne svoje umetničke uzore (*Dobro temperovani Pusen*, 1985, *Bavarski svetac*, 1986), umetnik iskrivljenim kadriranjem

¹ *Oktobarski salon* [katalog], Beograd, 1966.

² Petar Ćurčić, *Trinaest fragmenata o praktikumu crtanja* [predgovor u katalogu], Izložba Ćurčić – crteži, Kulturni centar mladih „Sonja Marinković“, Novi Sad, 1982.

kompozicije i ekspresionističkim tretmanom linije obelodanjuje svoju percepciju ovih dela propraćenu atmosferom ironije i groteske. Uvodeći elemente fantastike u kompozicije, a posebno idejnim aluzijama na siže (*Poussin*, 1985, *Čuvar muzeja moderne umetnosti*, 1997), Čurčić donosi autentičnu filozofsku konstataciju o sopstvenom viđenju savremenih umetničkih tekovina.

Umetnik i prostor su večita preokupacija ovog autora, koju on izražava u više navrata: sedeći u prostoru i crtajući prostor ili predmet, umetnik se identifikuje sa okolinom, pri čemu on uspostavlja aktivan odnos sa njom. Kao rezultat nagona za prikazivanjem doživljaja jedinstva sa prostorom, crtač biva predstavljen iznutra i spolja istovremeno (*Crtač i leptir*, *Crtač pred zelenim vratima*, 1986). Ovaj princip se donekle javlja i u prikazu *mrtve prirode*, odnosno nasumičnih predmeta koji, posmatrani okom umetnika, od neživog objekta postaju subjekti organskih odlika (*Crtati „Kalvados“*, 1985). Već je na ranim crtežima očigledna želja da se slikani predmet, ma koliko banalan, prikaže kao amorfna forma u vibrantno iluminiranom prizoru, i da se kao takva analitički i psihološki oceni (*Konzerva I*, 1968, *Rukavice*, 1969). Čurčićevi predmeti se vremenom krive, gibaju, deformišu; pokazuju svoju istinsku suštinu, provide se i rastaču, ne bi li u konačnoj verziji, tretmanom prenačene secesijske linije, otelotvorili psihološki portretisan živi organizam, koji se stapa sa okolnim prostorom (*Sentandrejski putir 2*, 1993).

U vreme autorove prve izložbe crteža 1969. godine, na tada izloženim radovima je očigledna fascinacija marginalnim prizorima iz svakodnevnog života, skrivenim mestima koje je umetnik voleo da posećuje.³ To su zabačene ulice na periferiji grada, divlje plaže ili neuređeni parkovi, nemi prostori ispunjeni odbačenim predmetima, zaboravljenim životima nekih običnih ljudi (*Motor na Danubiusu*, 1967, *Zimska plaža 5*, 1969). Ovim crtežima život udahnuje spretna Čurčićeva linija koja boji atmosferu intimističkom toplinom (*Kupač II*, 1966. i *Sunčanje*, 1968).

Unutar *circuske šatre* umetnik nastavlja da istražuje tuđe živote i sudbine. Lažni sjaj cirkuskog spektakla i otrežnjujuću realnost iza scene on evocira u prikazima zabavljača, cirkusanata, mađioničara; ljudi sa margine društva čije odsustvo ostavlja gluvi muk u praznom gledalištu. Poput Tuluz-Lотреka, on zainteresovano posmatra igrace (flamenka), pevače, svirače, džokeje i konjičke trke (*Cirkus 1*, 1980, *Flamenco*, 1992, *Circo de Brasil 2*, 1997). Ipak, dok Tuluz-Lотреk apostrofira neke od tekovina modernog pariskog života, kod Čurčića je reč o ostacima nekih prošlih, jednostavnijih vremena, koji kao podsetnici obitavaju u mraku sećanja, u mašti ili banalnoj realnosti.

Umetnik i portret su celine koje se sukobljavaju u Čurčićevim autoportretima, gde on, u seriji ekspresivnih predstava, svoj lik tretira sa dozom ironije (*Persona u ateljeu*, *U kokošinju 5*, 1991). Dobrim delom ekspresivni su i portreti ljudi iz umetnikovog okruženja, bliskih članova porodice (*P. Č. i V. Z.*, 1994, *U kuhinji*, 1997), ili, pak, umetničkih uzora ili savremenika (*Slikar narator 1*, 1996). Srodnost sa poetikom Radomira Reljića, jednog od slikara beogradske figuracije šezdesetih godina,⁴ Čurčić je izrazio serijom alegorijskih portreta. Često

³ *Kiš Julijana – skulpture, Petar Čurčić – crteži* [katalog izložbe], Galerija savremene likovne umetnosti, Novi Sad, 1969.

⁴ Nikola Šuica, *Radomir Reljić – slike, akvareli, crteži, bakropisi*, Galerija SANU, Beograd, 1996.

razgrađujući i deformišući same likove, kao i uvodeći fantazmagorične elemente u kompozicije, umetnik stvara parodične portrete. On u njima tumači karakter portretisanog, a kako sam navodi, „u nameri da fiksira jedan proces koji se odvijao pred očima crtača”.⁵

Kao umetnik koji svoju inspiraciju nalazi u događajima iz života, literature, umetnosti ili istorije, među portretisanima su i ličnosti koje nije mogao upoznati (*Borhes I*, 1996). Pablu Pikasu je, kao velikanu koji ga je inspirisao, Ćurčić posvetio zasebnu seriju portreta. Ciklus ovih crteža je inspirisan Pikasovom mapom grafika *Slikar Dega u javnoj kući*. Nastale kao umetnikovo novo, ironično viđenje Pikasovih *Gospođica iz Avinjona*, ove scene smeštaju španskog slikara u bordel u kojem mu društvo prave raskalašne Gospođice. Kao jedna od tema koju je autor realizovao i u grafici, ova serija humoreskno intoniranih radova maštovito spaja grotesknu erotičnost dama sa analitičkom racionalnošću slikara.⁶

* * *

U crtačkom opusu Petra Ćurčića se mogu identifikovati tematske celine karakteristične za određeni period, dok ima i onih kojima se ciklično vraćao, pri čemu je neke od motiva varirao ili obogaćivao. Nekad u temama, ali u mnogo većoj meri na nivou samog procesa, umetnikov crtež otkriva značajne dodirne tačke sa njegovim slikarskim i grafičarskim delom.

Kao predstavnik nove figuracije, aktuelne od šezdesetih godina, Ćurčić je svoj izraz utemeljio na nekoliko postulata: narativnosti, ekspresivnoj liniji, anegdotskoj atmosferi i elementima figurativne fantazije. Povezujući uticaje severnjačkog ekspresionizma, domijeovsku satirično-karikaturalnu semantiku, nadrealistički koncept i autentični, narativno bogat ikonografski rečnik, umetnik je – kroz samosvojnu interpretaciju ljudskih vrlina i mana, humora i tragike – sublimirao jedinstveni subjektivni doživljaj sveta koji ga okružuje, svoje lične istorije i čovekovog nasleđa. U želji da istakne njegov izraziti doprinos modernom izrazu savremene likovne scene vojvođanskog, srpskog i jugoslovenskog područja tokom druge polovine XX veka, Galerija likovne umetnosti poklon zbirka Rajka Muzića mu posvećuje ovu izložbu.

⁵ Petar Ćurčić, *Petar Ćurčić – crteži* [tekst u katalogu], Galerija Belart, Novi Sad, 2004.

⁶ Mile Ignjatović, *Petar Ćurčić – Grafika kao likovna fiksacija fenomena življenja* [tekst u katalogu], Muzej Vojvodine, Novi Sad, 2008.